

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Machiavelismus, Big Five a gender
Machiavellianism, Big Five and gender

Bakalářská diplomová práce

Obor: **Psychologie**
Autor: **Tereza Konečná**
Vedoucí práce: **PhDr. Olga Pechová, Ph.D.**

Olomouc

2014

Poděkování

Ráda bych touto formou poděkovala PhDr. Olze Pechové, PhD. za její odborné vedení, cenné rady, tvůrčí podněty, osobní nasazení, upřímnost a vstřícnost. Dále chci poděkovat Tomáši Dominikovi za konzultace a rady v oblasti metodologie, ale i podporu a vlídná slova. Mé poděkování patří i mým nejbližším, kteří mě podporovali nehledě na mé úspěchy či nezdary. A konečně bych na tomto místě chtěla poděkovat i všem participantům za jejich ochotu zúčastnit se mého výzkumu. Děkuji vám.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Machiavelismus, Big Five a gender“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

Ochrana informací v souladu s ustanovením § 47b zákona o vysokých školách, autorským zákonem a směrnicí rektora k Zadání tématu, odevzdávání a evidence údajů o bakalářské, diplomové, disertační práci a rigorózní práci a způsob jejich zveřejnění. Student odpovídá za to, že veřejná část závěrečné práce je koncipována a strukturována tak, aby podávala úplně informace o cílech závěrečné práce a dosažených výsledcích. Student nebude zveřejňovat v elektronické verzi závěrečné práce plné znění standardizovaných psychodiagnostických metod chráněných autorským zákonem (záznamový arch, test/dotazník, manuál). Plné znění psychodiagnostických metod může být pouze přílohou tištěné verze závěrečné práce. Zveřejnění je možné pouze po dohodě s autorem nebo vydavatelem.

V dne

Podpis

OBSAH

Úvod	5
Teoretická část	
1. Ve stínu Niccoló Machiaveliho	6
1.1 Machiavelismus jako touha po moci	6
1.2 První výzkumy	7
2. Machiavelismus	9
2.1 Machiavelismus jako sociální role	9
2.2 Testy měřící škály machiavelismu	10
2.2.1 Mach II	11
2.2.2 Mach IV	11
2.2.3 Mach V	12
2.3 Machiavelistická osobnost	12
2.3.1 Průměrný machiavelista	13
2.3.2 Machiavelismus a sociální dovednosti.....	13
2.3.3 Machiavelistův mozek	15
2.3.4 Machiavelismus a sexualita	16
3. Pětifaktorový koncept osobnosti	17
3.1 Lexikální přístup	17
3.2 Dispoziční přístup	17
3.3 Dotazníky a inventáře pro diagnostiku pěti dimenzí osobnosti	18
3.3.1 NEO Osobnostní inventáře	18
3.3.2 Čtyři verze inventářů NEO	18
3.4 Rodové odlišnosti osobnostních charakteristik	19
4. Gender	20
4.1 Mužská a ženská specializace mozkových hemisfér	20
4.2 Specifické vlastnosti a přednosti jednotlivých pohlaví	21

4.3 Psychologie muže a ženy	22
4.3 Mocenský prvek ve vztahu muže a ženy.....	22

Výzkumná část

5. Výzkumná oblast a formulace hypotéz	23
5.1 Výzkumná oblast, výzkumný problém a výzkumné cíle	23
5.2 Formulace hypotéz	23
6. Metodologie výzkumu	25
6.1 Výzkumný soubor	25
6.2 Metody sběru dat	26
7. Analýza a interpretace výsledků	29
8. Diskuse	31
9. Závěr	33
10. Souhrn	34
11. Seznam použitých zdrojů a literatury	36

Abstrakt

Příloha 1: Zadání diplomové práce

Příloha 2: Úvodní část dotazníku

ÚVOD

Není nic takového jako dobrý vliv, pane Grayi. Každý vliv je nemorální - nemorální z vědeckého stanoviska. Protože ovlivnit někoho znamená dát mu svou vlastní duši. Ten člověk pak nemyslí svými vrozenými myšlenkami a nehoří svými vrozenými vášněmi. Jeho ctnosti, to už nejsou jeho pravé ctnosti. Jeho hříchy - je-li vůbec něco takového jako hřích - jsou vypůjčené. Ten člověk se stává ozvěnou hudby někoho jiného (Wilde, 1958, 39).

Zatímco Oscar Wilde popisuje vliv ve svém díle *Obraz Doriana Graye* jako hanebný nástroj manipulace se samotnou duší a zaštiťuje své tvrzení vědeckým bádáním, Machiavelli by s ním nejspíše nesouhlasil. Machiavelismus jakožto pojem dalece přesahuje hranice psychologických věd – problém moci a vlivu objevující se v mezilidských vztazích vzbuzoval zájem spisovatelů a myslitelů nejrůznějšího náboženských vyznání i ideologických směrů již odnepaměti. S jeho šlépějemi a stíny se setkáváme nejen v biblických příbězích o hadech skutečných či metaforických, ale také v Shakespearových dramatech jako i v moderní literatuře, umění či zábavě. Tato fascinace pak vykryštovala skrze po povrchu klouzající teoretické črty až v potřebu zabývat se tímto tématem hlouběji a věnovat mu zaslouženou pozornost.

Širokou veřejností však bývá přesto nejčastěji chápán v politologickém či filosofickém kontextu a nezdá se také spojován s povrchní znalostí díla Niccolò Machiavelliho obecně vnímaného jako cynického pragmatika, který by nejspíše pro špetku vlivu prodal i vlastní babičku. Současná věda, a především pak psychologie, se snaží uvažovat v širokém kontextu moderního poznání. A ač zatím nedokáže zaujmout konkrétní a jednoznačné stanovisko, pokouší se mu alespoň přiblížit.

Tato práce se právě o takové přiblížení v doposud nepřilíživě zmapovaném úseku české populace pokouší. Skrze porovnání s pětifaktorovým modelem osobnosti Big Five se snaží o uchopení rozmanitosti lidské povahy, zde konkrétně vztažené i k pohlaví respondentů, v širším, přesto podrobnějším měřítku.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Ve stínu Niccolò Machiavelliho

Nejen často zavrhaný či vyzdvihovaný západ s Machiavellim v čele, ale i východní myslitelé se zabývali ve svých dílech problematikou moci a jejího oprávněného užití či zneužití. Ať však čteme Knihu Lorda Šanga sepsanou čínským, revolučně smýšlejícím státníkem kolem roku 300 před naším letopočtem či spis Arthašástra obdobného stáří, avšak indického původu, nemůžeme si nepovšimnout přes kulturní i dobové odlišnosti společného nazírání na lidskou přirozenost vykreslenou v ne zcela pozitivním světle – popisuje člověka jako nespolehlivého a důvěřivého slabocha, jehož zranitelnosti by měl jakýkoliv racionálně uvažující muž (či žena) využít a těžit z něj. Protože nemůžeme-li důvěřovat slabomyslným, měli bychom se před jejich pošetilostí ochránit (Christie et al, 1970).

Paal a Bereczkei (2007) popisují machiavelismus jako druh světonázoru a životního stylu, s permanentně nasazenými černými brýlemi spočívajícím pohledem na druhých lidech, od kterých zkrátka nelze čekat nic dobrého.

Je totiž velký rozdíl mezi tím, jaký život je a jaký by měl být. Ten, kdo si nevšimá reality a nechce vidět, jací lidé jsou, a staví spíše na svých přáních a představách, jak by svět vypadat měl, nedopadne dobře. A člověk, který se chce za všech okolností chovat ušlechtilé a jevit se všem jako dobrý člověk, se zlou se potáže mezi tolika lidmi, kteří dobří nejsou. Proto také vladař, který se chce udržet, se musí naučit ve vlastním zájmu zachovat se někdy třeba i ne zrovna ušlechtilé a přesně vědět, kdy si může dovolit dobrotu.

Proto pusťme ze zřetele ideální lidské vlastnosti, jimiž by měl vládce oplývat, a hleďme si praktické stránky života (Machiavelli, 2001, 52).

Pohybujeme-li se však ve vymezeném prostoru striktních definic, můžeme vymezit machiavelismus jakožto „označení chování člověka, jehož cílem je prostřednictvím manipulace s druhými lidmi stupňovat svoji moc“ (Hartl et al, 2010, 291).

1.1 Machiavelismus jako touha po moci

Moc jakožto prvek výše uvedené definice můžeme dle Nakonečného (1997, 236) redefinovat v sociálně psychologickém kontextu jako moc sociální, tedy jako „rozsah,

v němž, díky své pozici nebo svému statusu uvnitř skupiny, má jedinec schopnost nebo autoritu kontrolovat jiná individua, předpisovat jim určité způsoby chování a vyžadovat od nich poslušnost“. Zároveň však jedním dechem dodává, že je třeba nezaměňovat obecný pojem vlivu s mocí jako takovou, spočívající zejména v přinucení s cílem přimět někoho jednat tak, jak by sám od sebe nejednal a učinit tak věci, které by sám neučinil, a tlaku vyvíjeném tak, že však není vždy vnímán jako působící proti vůli manipulovaného. Mocenské chování jako komplexní jev pak vztahujeme k interakci jak osob s motivem moci, tak objektů (též cílových osob), včetně zpětné vazby mezi oběma stranami. Podle Lukesova modelu moci uvažujeme mocenský prvek jako všudypřítomný v jakékoliv sociální interakci v podobě idejí či způsobu myšlení. Dále můžeme rovněž moc rozlišit v rámci teorie racionální volby jako schopnost manipulujícího aktéra dosáhnout žádaného výsledku, tedy změny motivace dalších aktérů interakce (Koukolík, 2010).

Moc pak bývá spojována s uspokojováním pocitů síly, prestiže, vytváření dojmu, tedy obecně zvyšování hodnoty sebe sama, ale také závislostí na případných spojencích získaných na cestě za mocí, která posléze primární pocit moci oslabuje (Nakonečný, 1997). S tím ostatně, zdá se, koresponduje úryvek z Machiavelliho Vladaře (2001, 25): „...: kdo jinému dopomáhá k uchopení moci, sám sobě podřezává větev, na níž sedí.“

1.2 První výzkumy

S prvními vlašťovkami výzkumů machiavelismu se vraťme ještě na chvíli k bádání nad mocí jako takovou, která v průběhu posledních dvou století nabízí poznatky například o syndromu utlumeného motivu moci, vzorci vůdcovského motivu, souvislostech mezi silou motivu moci, motivem výkonu a motivem přisvojování a četných konceptech moci, mezi nimiž můžeme uvést například obecný sklon ovlivňovat druhé, potřebu moci či strachu z moci. Jev korumpujícího působení moci nabízí pohled na manipulaci jako na jev prohlubující propast mezilidských vztahů, kdy tzv. subjekt moci, tedy manipulující, přesvědčen o své nadřazenosti a utvrzován ve svém sebepojetí osobami na něm závislými, které ovlivňuje, přestává chápat tyto osoby jako individua, nýbrž jako možné nástroje jeho moci. Tumlriz (in Nakonečný, 1997) naopak přináší koncept vůle

k moci nikoliv jako pouhé snahy ovládat druhé, ale naopak vymezení se proti vůli ostatních jako možných dalších manipulujících.

2. Machiavelismus

Richard Christie (1970) se však navzdory obecnému přesvědčení, že Machiavelli, a potažmo tak i jeho myšlení, představuje synonymum pro úskočný a nečestný oportunismus v mezilidských vztazích, rozhodl podstoupit od míchání jablek s hruškami. Je úměra mezi pochopením Machiavelliho učení a skutečným využíváním manipulace v běžné komunikaci opravdu přímá? A počínají si vůbec lidé, kteří machiavellismem opovrhují a ti, kteří jej nezavrhují, odlišně?

2.1 Machiavelismus jako sociální role

Christie (1970) společně s Aggerem a Pinnerem se pokusili nahlédnout tzv. manipulanty v kontextu modelu sociální role. Ve své práci uvažují nad vlastnostmi, jakými by měl vyznavač machiavelistického přístupu disponovat. Jako nejvýraznější se jeví hned čtyři, a tedy relativní nezainteresovanost v mezilidských vztazích, nezájem o konvenční morálku (tou myslíme obecnou tendenci společnosti chápat lež, podvod a klam jako nevhodný až trestuhodný, na tomto místě se však hodí poznamenat, že diskuse pojednávající o povaze machiavelisty jako „amoral“, tedy morálku nechápajícího, či „immoral“, neboli proti morálce bojujícího, je stále otevřena), veskrze žádná psychopatie a konečně jen malé zapálení a oddanost ideologii. Autoři obecně předpokládají, že „průměrný machiavelista“ nenahlíží běžně na ostatní lidi jako na sobě rovné, nýbrž jako na možné nástroje svého vlivu. Tento úsudek pak vysvětlují logickou úvahou – čím větší emocionální vklad a souznění s ostatními, tím se násobí i pravděpodobnost možné identifikace s názory „obětí“ a tím je i těžší užít zamýšleného nátlaku. Obdobně také rozvádějí čtvrtý bod, tedy neangažování se v ideologických záměrech – těžiště úspěšné manipulace totiž spatřují v krátkodobých, uskutečnitelných cílech, které by alespoň dle Christieho a kolektivu měly být manipulantom bližší na rozdíl od obsáhlých idejí uvažovaných v dlouhodobém horizontu.

Ačkoliv autoři připomínají, že poznámka o absenci psychopatie, tedy o třetím bodu z podmínek, není myšlena ve smyslu běžného machiavelisty jako ideálu duševního zdraví, dále již není rozváděna. Zde jim však můžeme oponovat, přinejmenším dle Johna McHoskeye (2001b), který se tomuto tématu věnoval mj. ve své práci pojednávající

o prolínání se machiavelismu a poruch osobnosti definovaných dle DSM-IV. Zde uvádí zjištěné vysoké skóry v metodě Personality Diagnostic Questionnaire-4+ se silnou pozitivní korelací zejména s hraniční, paranoidní, pasivně-agresivní a disociální poruchou osobnosti. Obdobně také upozorňuje na pozitivní vztahy mezi machiavelismem a psychopatií. Ty interpretuje srovnáním machiavelismu s psychopatií, jen s tím rozdílem, že machiavelismus vztahuje spíše k psychologii osobnosti a sociální psychologii, zatímco psychopatii chápeme spíše v oboru klinické psychologie. Nástroj Mach-IV (viz níže) tedy de facto hledá psychopatii u neinstitutionalizované populace (McHoskey, 1998).

Své původní domněnky se nicméně následně pokusili ověřit za využití polostrukturovaných rozhovorů na výběrovém souboru svých mladších kolegů z univerzity na téma vztahů a komunikace s jejich vzdělavateli na univerzitě. Ačkoliv autoři uznávají, že v rozhovorech se mohly objevovat návodné, sugestivní otázky, výsledná data jim naznačující správný směr průzkumu přesto považují za základ svého dalšího bádání (Christie et al, 1970).

2.2 Testy měřící škály machiavelismu

Při vytváření škál měřících machiavelismus se rozhodli jejich autoři v čele právě s Richardem Christiem (1970) vycházet právě ze spisu Vladař Niccoló Machiavelliho, konkrétně pak z několika specifických, logicky konsistentních výroků. Po převedení některých výrazů do soudobého, masám srozumitelného jazyka, provedli ještě další úpravy, např. vytvořením reverzibilních položek pro ošetření možných tendencí některých respondentů snáze souhlasit nežli nesouhlasit s výrokem nezávisle na jeho obsahu. Příkladem může být položka „Většina lidí je statečná“ (překlad Pechová et al), která byla vyňata z úryvku původního Machiavelliho textu pojednávajícího o lidské zbabělosti. K upraveným výrokům pak přidali další, již nikoliv vzešlých z Machiavelliho pera, podle svého přesvědčení logicky zapadajících do předpokládaného konceptu. Jako příklad Christie uvádí položku „P. T. Barnum se mýlil, když řekl, že každou minutu se narodí jeden hlupák“ (překlad Pechová et al).

Vytvořený dotazník předložili opět svým kolegům, kteří měli odpovídat na sedmistupňové škále s označením „silně nesouhlasím“ až „silně souhlasím“. Po tomto pilotním, nahrávaném testování a ošetření mnohoznačných a respondentům nesrozumitelných

položek, později označovaném jako „Mach I“ se pak rozhodli ve svém snažení i nadále pokračovat (Christie et al, 1970).

2.2.1 Mach II

Po úpravě původního návrhu vznikl Mach II, nový dotazník o 71 položkách s pětistupňovým škálováním odpovědí likertova formátu. Testování proběhlo na vzorku 1196 studentů ze tří různých vysokých škol, a to v Iowě, Severní Karolíně a Long Islandu. Autoři uznávají, že nejde o reprezentativní vzorek, ale přesto se rozhodli využít dostupnosti vysokoškolské půdy jako možného odrazového můstku. Jejich záměrem bylo sledovat korelace mezi jednotlivými položkami dotazníku ve třech souborech rozdělených dle škol s konečným dosažením uspokojivé vnitřní validity testu. 50 z těchto 71 položek vykazovalo signifikantní výsledky na hladině $p < 0.05$ ve všech třech vzorcích, u 13 dalších byly výsledky statisticky významné ve dvou a u 5 alespoň v jednom výběrovém souboru. U tří položek, které se možnou shodou okolností zabývaly všechny stejným tématem, a tedy důsledností chování, byly zjištěny nesignifikantní výsledky. Dalším společným faktorem u těchto položek byl také jejich původ – ani jedna nevzešla z původního Machiavelliho spisu. Naopak Machiavelliho výroky, krom toho, že vykazaly silnou korelaci mezi sebou navzájem, také lépe diskriminovaly mezi jednotlivými respondenty (Christie et al, 1970).

2.2.2 Mach IV

Dalším krokem na cestě za validním testovým nástrojem, byla nejen další úprava vhodných položek, ale také jejich zestručnění co do počtu. Christie a kolektiv (1970) si totiž nikdy nekladli za cíl vytvořit vyčerpávající diagnostickou metodu pronikající do hlubin lidské duše. Snažili se tedy přiblížit dotazníku ideálně o 20 položkách, umožňujícím rychlý, hrubý, ale přesto dostačující odhad smýšlení respondentů o tématech dotýkajících se machiavelistického pohledu na svět. Vybrali tedy 10 „promachiavelistických“ a 10 „protimachiavelistických“ výroků, z nichž některé položili v jejich reverzibilní podobě z důvodů výše popsanych. Pro úplnost dodejme, že Mach III,

domněle opomněn ve výčtu, byl jakousi pracovní verzí Mach IV bez provedené podrobné analýzy položek.

2.2.3 Mach V

Poslední z dosud vytvořených metod je tzv. „Force-Choice Version Mach V“. Impulz pro vytvoření dalšího testu vznikl již při konstrukci Mach IV v reakci na tzv. „sociální žádoucnost“ (social desirability), v rámci které se mohou někteří respondenti v průběhu vyplňování snažit ukázat se v lepším světle a podléhají tak efektu morčete. Autoři Mach V tedy zaujali novou strategii – namísto prostého dotazníku s kroužkováním odpovědi „nejbližší vašemu úsudku“ pobízeli participanty do rozhodování mezi třemi dle autorů obdobně nepříjemnými až odpudivými možnostmi. Úkolem bylo pak určit jednu z položek jako za relativně nejpříjemnější a poté naopak za nejhanebnější, třetí možnost tedy zůstává nezařazena. Nadstavba Mach V spočívá v horší čitelnosti pro probanda – chce-li se svými morálními zásadami zalíbit anebo stylizovat své výpovědi, nedovede snadno odhadnout, která z možností je společensky nejpříjemnější.

2.3 Machiavelistická osobnost

Zejména ve svém mezi širokou veřejností nejznámějším spisu *Vladař se Machiavelli* zaobírá povahou svého hrdiny, muže, který „pochopí a umí regulovat síly přírody a člověka a učiní z nich nástroj své vlády“ (Hajný in Machiavelli, 2001, 13) a nezávisle na prostředcích, které zvolí, usiluje o chvályhodné cíle. (Ty však nesmí být omámeny libidem, vášní ani fanatismem, protože muž, který se neřídí svým rozumem, si nezaslouží v jeho očích nic než pohrdání. Žel, obraz takového vládce a takových cílů nepřekročil stín zjednodušeného motta o účelu světícího prostředky.)

2.3.1 Průměrný machiavelista

Christie (1970) se svými kolegy se pokusil nahlédnout atributy, kterými průměrná machiavelistická osobnost opravdu disponuje pomocí korelací výsledků testů Mach spolu s četnými dalšími metodami zasahujícími do dalších aspektů osobnosti, jako je například inteligence, politicky zaměřené preference, úzkostnost, tendence k psychopatologii či potřeba dosažení úspěchu. V popisovaných výzkumech svých či jiných experimentátorů neobjevil žádné spojení mezi tendencí uvažovat či konat machiavelisticky a inteligenčním kvociemem či případně dosaženým vzděláním. To mj. potvrzuje i Wilson (1996) spolu se svými spolupracovníky a navíc dodává, že nejen, že machiavelismus nesouvisí s obecnou inteligencí, ale podle jejich zjištění nevede ani k úspěchu v „opravdovém“ světě. K obdobnému zjištění došli i Paulhus s Williamsem (2002) jen s tím rozdílem, že ačkoliv machiavelismus nekoreloval s obecnou inteligencí, zaznamenali středně silnou korelaci se skóry v nonverbálních inteligenčních testech. Nikoliv však s verbálními, což narušuje stereotypní představu o mistrech manipulace. Jako možné vysvětlení pak uvádějí lehkou neurologickou poruchu (viz níže).

Stejně tak Christie (1970) nezjistil ani souvislost mezi tím, zda se u amerických politických stran kloníte spíše k republikánům či demokratům, nelze podle něj najít ani souvislost s úzkostností, potřebou úspěchu, již diskutovanou psychopatií, nicméně zaznamenal vztah mezi machiavelismem a vyjadřovanou hostilitou. Zde však narážíme na složitost interpretace dat, kdy se sám Christie ptá – vykazují data korelaci, protože jsou machiavelisticky zaměřeni jedinci obecně hostilnější anebo protože snáze rozpoznají svou hostilitu a následně jsou ochotnější si ji přiznat?

2.3.2 Machiavelismus a sociální dovednosti

V obraze machiavelistické postavy však přes toto přiblížení zůstávají neprobádaná místa. Jednoho z přímo nabízejících se témat – vztahu machiavelismu a sociálních dovedností, jako například schopnosti kooperace v kolektivu anebo schopnosti empatie se chopili Tunde Paal a Tamas Bereczkei (2007) ve studii pojednávající o teorii mysli vztažené právě k machiavelismu. V ní vycházeli z předpokladu, že teorie mysli (též „mindreading“ či „mind reading“) jako schopnost přisuzovat mentální stavy jako přesvědčení, úmysly či touhy je jedním ze základních prvků sociálního vystupování a fungování obecně a právě

díky prováděnému pozorování a z něj vycházejícími dedukcemi nejen rozpoznáváme motivace chování ostatních lidí, ale také se snažíme předvídat budoucí úkony a především přizpůsobujeme a utváříme chování a postoje sebe sama. Spolu s tím přináší dvě možnosti využití – v usnadnění úspěšné spolupráce v kolektivu anebo může poskytnout výhody v zamýšleném ovlivňování ostatních. Je tedy nasnadě předpokládat, že mistři manipulace – machiavelisté, by měli ve výše popsanych úlohách vynikat. Kam však do takového modelu zapadá empatie? Podle Christieho (1970) schopnost empatie znesnadňuje cíl machiavelistického způsobu jednání, tedy manipulace. Paal a Bereczkei (2007) však upozorňují na fakt, že zatímco machiavelismus je definován v rovině chování, empatii přisuzujeme oblast prožívání. Dále také rozlišují dva druhy empatie, tzv. „hot empathy“, kterou bychom mohli volně přeložit jako „vřelou empatii“, která představuje pravděpodobně rozšířený obraz empatie jako schopnosti vcítit se do druhého člověka, ztotožnit se z jeho pocity. Naproti tomu „cold empathy“, kterou můžeme chápat v kontextu chladno(krevného) rozhodování, je specifická svým základem v kognitivních procesech. Budeme-li „chladně empatictí“, racionálně sice porozumíme trápení či radosti někoho druhého, ale jeho stav s ním již nebudeme (chtít?) prožívat a sdílet. Ve své úvaze však zacházejí ještě dál a odvolávají se na další výzkumy, které naznačují zápornou korelaci mezi vysokým stupněm machiavelismu a schopností rozeznat rysy emocí z pouhé mimiky. Zřejmě nikoho (a to včetně autorů) nepřekvapí výsledná negativní korelace mezi machiavelismem a tendencí spolupracovat. Zajímavějšími se zdají ovšem data vypovídající silné souvislosti čtení mentálních stavů s kooperativními interakcemi, nikoliv však machiavelismem. Ačkoliv se řada autorů domnívá, že machiavelisté nejsou schopni pochopit morální emoce (jako jsou vina, stud či soucit), Paal spolu s Bereczkeim naznačuje pravděpodobnější variantu – ve schopnosti rozeznávat mentální stavy oproti populaci nevykazující tendence k machiavelismu, machiavelisté nijak nezaostávají a stejně tak jsou schopni i empatie, byť pouze „cold empathy“. V situacích, které by však mohly ohrozit jejich cíle, své emoce raději ovládnou a o pocity druhých prostě, dle předpokladu, nejeví zájem. Na tuto studii mj. reagují Lyons, Caldwell a Shultz (2010), kteří se však proti jejím závěrům vymezují. I jejich výzkum přinesl data, ve kterých lze sledovat negativní korelaci mezi skóry měření teorie mysli a machiavelismem, tu si však vykládají jako deficit empatie u machiavelistů, který jim posléze umožňuje využívání druhých (v tomto pojetí si však machiavelista nemůže „vybrat“ zda se rozhodne svou empatii „zapnout či vypnout“). Machiavelisty tedy popisují nikoliv jako excelující mistry v odhadování sociálních úskalí, nýbrž spíše jako hrubě nedostačující začátečníky. Tuto skutečnost si vykládají skrze vztahy

negativní korelace s přívětivostí (u které však sledujeme pozitivní souvislost se skóry v úlohách měřící čtení mentálních stavů) a naopak pozitivní korelací s psychopatií (u které se nevalný výkon v tomtéž oboru patrně nabízí). Za pozoruhodné však považují především nízké vztahy mezi vřelou a chladnou sociální inteligencí (viz výše) a vyzývají v tomto ohledu k dalším nezbytným studiím a výzkumům.

K tématu sociálního vystupování machiavelistů se pak ještě jednou vrátil Berezkei s kolektivem (2010) ve studii zkoumající chování, konkrétně prosociální aktivity, machiavelisticky orientovaných jedinců v závislosti na přítomnosti dalších osob. Jako inspirace mu posloužil známý „bystander efekt“, kdy přítomnost druhých zvyšuje pravděpodobnost poskytnutí pomoci ve vyhocené situaci. Berezkei se však zaměřil na každodenní záležitosti – jako například setkání s pouličním brigádníkem vybírajícím na charitu. Zdá se, že machiavelisté přizpůsobují své chování v závislosti na tom, zda si myslí, že jsou pozorováni a nějak hodnoceni či posuzováni. V přítomnosti druhých vystupují altruisticky a nesobecky, zatímco jsou-li anonymizováni, více se zaměřují na vlastní prospěch. Berezkei si toto chování vykládá jako snahu vydobýt si či udržet jistou reputaci. Naopak chování lidí bez machiavelistických sklonů žádné rozdíly v závislosti na přítomnosti či absenci možného „publika“ nevykázalo.

Sherry (2006) pak doplňuje obraz machiavelisty o typicky dominantní pozici ve společnosti. Nepřekvapí nás sice, že machiavelisté rádi rozkazují a kontrolují ostatní, důležité je však poznamenat, že sami si již rozkazovat nenechají – na snahu kontrolovat je reagují odporem a rebelií, nikoliv submisivně.

2.3.3 Machiavelistův mozek

Vraťme se ještě na chvíli k výzkumu pátrajícím po vztahu mezi machiavelismem a teorií mysli. V jeho kontextu totiž poukazuje Lyons s kolektivem (2010) na další možné vysvětlení selhávání machiavelistů v rozeznávání mentálních stavů, a to se má ukrývat přímo v mozku, konkrétně ve frontálních lalocích a strukturách propojených s tzv. zrcadlovým neuronem, který by v tomto případě měl být zodpovědný za poruchy sociální kognice a empatie.

Blíže se studiu mozku u lidí vykazujících machiavelistické tendence zabývali Verbeke a kolektiv (2011). Jejich zjištění získaná díky VBM (Voxel-Based Morphometry – pokročilá technologie MRI) ukazují signifikantní změny v šedé kůře basálních ganglií,

prefrontálního kortexu, insule a hipokampu, tedy v centrech zaznamenávajících prospěch, užívaných při plánování (k možnému přechytračení ostatních), regulaci negativních pocitů, vyvolávajících odpor a potřebu potlačení frustrace a zahrnujících proces učení a zpracovávání kontextuálních informací.

2.3.4 Machiavelismus a sexualita

Sexualita machiavelisticky orientovaných jedinců budiž samostatnou kapitolou. Podrobněji se tomuto tématu věnoval McHoskey (2001a), podle něhož se manipulativní, narcistické a hostilní rysy blízké machiavelistické osobnosti nevyhýbají ani intimní oblasti. Ve své práci zaznamenal u machiavelistů v jejich názorech na sexuálně a sexuální preference rysy otevřenosti až zvědavosti a touhy experimentovat, promiskuity až hostility. Nad to machiavelisticky uvažující jedinci vyznačovali i v této záležitosti otevřenost ke klamným, prospěchářským aktivitám jako podvádění, předstírání zálibení a lásky a dokonce i podstrčení omamných látek druhé osobě za motivem sexu a donucení k sexu silou. Přes tyto závěry však McHoskey upozorňuje na silný vztah mezi ochotou k těmto v pravdě nečestným praktikám a pohlavím machiavelisty – některé z výše uvedených praktik, jako sexuální hostilita, ochota k erotickému pózování, vyšší četnost sexuálních partnerů, podvádění a intoxikace partnera je typická pouze pro muže. Ženy naproti tomu častěji masturbují a předstírají lásku. Přes signifikantní data je však třeba brát tato zjištění s jistou rezervou, sám McHoskey přiznává, že v tomto ohledu testování daného tématu na vzorku studentů není právě průkazné.

3. Pětifaktorová teorie osobnosti

Pětifaktorová teorie osobnosti, nacházející v současné době stále širší uplatnění v oblastech poradenské a klinické psychologie, psychiatrie, psychologie zdraví, ale i v psychologii práce, organizace a řízení, se stala fenoménem v oblasti problematiky osobnostních vlastností a jejich propojení. Ač její kořeny sahají až do 30. let minulého století a její vývoj je spojován se jmény Louise Thurstonea, Gordona Allporta či Raymonda B. Cattella, v průběhu necelého století nabývala díky dvěma rozdílným přístupům – lexikálnímu a dispozičnímu, nejrůznějších podob a rozsahů (Hřebíčková, 2011).

3.1 Lexikální přístup

Lexikální studie, usilující o „vytvoření taxonomie, hierarchického systému a zmapování osobnostních charakteristik“ (Hřebíčková, 2011, 121), spočívají ve vytvoření co možná vyčerpávajícího seznamu vlastností osobnosti (nejčastěji přídavných jmen, ačkoliv můžeme se setkat i s využitím sloves či podstatných jmen) „odlišujících chování a prožívání jedné osoby od chování a prožívání jiné osoby“ (Hřebíčková, 2011, 13). Seznamy jsou konstruovány za pomoci slovníku obsahujících kodifikovanou formu jazyka, který je následně redukován dle klasifikačních systémů s jasně vymezenými a rozlišenými kategoriemi či na základě hodnocení jejich relevance. Faktorovou analýzou redukuje rysy, které se následně seskupují do určitého počtu faktorů (například pěti).

3.2 Dispoziční přístup

Dispoziční přístup, založený na analýze dotazníkových položek či škál, na rozdíl od přístupu lexikálního vychází z předpokladu, že rysy mohou osobnost nejen popsat, ale též vysvětlit. Jeho cílem je tedy vytvoření teorie vysvětlující vnitřní dynamiku, motivy a fungování osobnosti jako celku (Hřebíčková, 2011).

3.3 Dotazníky a inventáře pro diagnostiku pěti dimenzí osobnosti

Metody diagnostikování pěti dimenzí osobnosti (též Big Five) jsou dvojího typu – posuzovací škály, tzv. markery pětifaktorové struktury, vzniklé sestavením přídavných jmen reprezentující jednotlivé dimenze a osobnostní dotazníky a inventáře utvářené „výpověďmi popisujícími vlastnosti, chování a prožívání korespondující s dimenzemi pětifaktorového modelu“ (Hřebíčková, 2011, 89).

Blíže se budeme věnovat druhým jmenovaným, konkrétně NEO Osobnostním inventářům.

3.3.1 NEO Osobnostní inventáře

NEO Osobnostní inventáře jsou nejužívanějšími metodami diagnostiky pěti obecných dimenzí osobnosti vycházejícími z dispozičního přístupu. Jejich vývoj je neodmyslitelně spojen se jmény Costa a McCrae, kteří jej započali shlukovou analýzou Cattellova dotazníku The Sixteen Personality Factor Questionnaire (16 PF) na datech získaných od tří skupin respondentů rozdělených dle věku (32, 40, 60 let). Z ní vyplynuly tři skupiny škál označené jako Neuroticismus, Extraverze a Otevřenost vůči zkušenosti, které se tak staly zakládajícími kameny NEO inventářů přejímajících označení dle prvních písmen názvů škál. Po sestavení inventáře inspirovaného lexikálními výzkumy a provedení následné faktorové analýzy vyplynulo pětifaktorové řešení doplněné o škály „přívětivost“ a „svědomitost“, které tak byly posléze přijaty do NEO modelu (Hřebíčková, 2011).

3.3.2 Čtyři verze inventářů NEO

V současné době můžeme využívat čtyři verze inventářů NEO. První z nich, NEO Personality Inventory (NEO-PI) vznikla v roce 1978 pod vedením Costy a McCrae. Rozlišuje pět dimenzí, tři původní (neuroticismus, extraverze a otevřenost ke zkušenosti) jsou dále členěny do šesti subškál, zatímco přívětivost a svědomitost již dále nečlení. Posléze přidáním subškál pro přívětivost a svědomitost a reformulací některých položek vznikla verze Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) o 240 položkách. V rámci manuálu NEO-PI-R je uváděna také zkrácené verze NEO Five-Factor Inventory (NEO-

FFI). Ta je tvořena dvanácti položkami původně převzaté z NEO-PI pro každou z pěti škál, které již dále nediferencujeme. Poslední z verzí vznikla z potřeby uspokojivě pokrýt i populaci pubescentů a adolescentů ve věku 12 až 18 let, ti totiž často některým položkám původních NEO inventářů nerozuměli, a proto McCrae, Costa a Martin vytvořili NEO-PI-3 na základě předchozích studií, v nichž mladí respondenti označili na 48 jim nesrozumitelných položek. Každá z těchto položek pak byla přetvořena do dvou nových různých variant – v jedné byla nahrazena nesrozumitelná slova, v druhé byla položka přeformulována kompletně.

3.4 Rodové odlišnosti osobnostních charakteristik

Přestože zkoumání rodových odlišností osobnostních charakteristik probíhá intenzivněji spíše v zahraničí nežli u nás, dochází napříč studiemi k častému opakování se některých výsledků. Muži častěji vycházejí ze srovnání se ženami jako asertivnější, méně úzkostní a otevřenější idejím, naopak u žen zaznamenáváme spíše vyšší hodnoty na škále neuroticismu (emocionální lability), přívětivosti a otevřenosti prožívání emocí. Bez signifikantních rozdílů se zdá míra úcty, zatímco v dimenzi extraverze se setkáváme s rozcházejícími se výsledky. Hřebíčková (2011) si tuto nesrovnalost vysvětluje rozlišným konkrétním vymezením extraverze v různých metodách.

4. Gender

Genderem, jako třetím důležitým aspektem této práce, myslíme sociální pohlaví, „vyjadřující rozdíly mezi muži a ženami, jejichž podstata spočívá v kulturních a sociálních vzorcích chování“ (Janošová, 2008, 40), potažmo rodovou roli jedince, jež je „souhrnem představ o tom, jací muži a ženy ve skutečnosti jsou i popisem obecně sdílených přesvědčení o tom, jací by muži a ženy měli být“ (Janošová, 2008, 41). Janošová (2008) uvádí, že se tyto rozdíly mezi oběma pohlavími v průběhu historie v závislosti na kultuře a daném společenství mění a stupeň diferenciaci mezi mužským a ženským elementem tak může být i jedním z faktorů společenského vývoje, stejně jako může vypovídat o vztazích mezi ženskou a mužskou populací, vztahu k tradici či tendenci progredovat.

4.1 Mužská a ženská specializace mozkových hemisfér

Pomineme-li tedy zjevně odlišné fyzické predispozice, dané stavbou kostí, umístěním svaloviny, tuku či produkcí hormonů, zaměříme se na rozdílnosti v diferenciaci mozkových hemisfér, v jejímž pochopení neurofyziologové a neuropsychologové značně postoupili díky novým postupům v podobě měření látkové výměny a elektrických procesů v konkrétních oblastech mozku (Karsten, 2006).

Oproti dřívějšímu učení o vrozené podřadnosti žen dané menší a méně diferenciovanou kůrou mozkovou podmiňující silnější ovládnání instinkty namísto řízení mozku, se dnes hovoří naopak o efektivnějším využívání mozku, spekuluje se i o intenzivnější výměně informací mezi hemisférami. Otazníky se však stále vznášejí nad poměrem vrozených dispozic ovlivňujících následnou diferenciaci a zásahů pohlavně specifické výchovy a socializace (jako ostatně odvěkého dilematu utváření lidské osobnosti působením genetiky a sociálního prostředí). Karsten (2006) nabízí příklad rozšířeného faktu o zvýhodnění mužů v úlohách řešících problémy prostorové představivosti, kteří by podle všeho měli skórovat lépe nežli ženy díky pravděpodobně lépe vyvinuté pravé mozkové hemisféře. Karsten poukazuje na možnost setření rozdílů schopnosti prostorové představivosti například cíleným tréninkem, kterého lze dosáhnout i v rozsahu jen několika dnů, a zpochybňuje tak domnělý genetický základ v tomto konkrétním případě.

4.2 Specifické vlastnosti a přednosti jednotlivých pohlaví

Přes tyto námitky nelze popřít fakt, že ženy signifikantně lépe (než muži) zvládají úlohy zaměřené na rychlost vnímání, zapamatování vjemů, vybavování myšlenek a slov, koordinaci jemné motoriky a početní testy (tím myslíme lepší využití čtyř základních početních úkonů jako sčítání, odčítání, násobení a dělení). Oproti tomu muži si umí v průměru lépe poradit s testy prostorové představivosti a mentální rotace, testy motorických dovedností se zaměřením na cíl, s rozeznáváním jednoduchých struktur ve složitých útvarech a s testy matematického úsudku (jako například slovní úlohy). Karsten (2006) rozdílné využívání specifických výhod znázorňuje například na pohybu mužů a žen v cizím městě. Zatímco ženy se orientují dle konkrétních znaků, jako jsou budovy, náměstí a významná místa, muži se zaměřují spíše na abstraktní znaky jako například světové strany a poměrné vzdálenosti.

Nahlížíme-li ženy, muže a jejich typické vlastnosti, máme tendenci, obdobně jako u otevřených figur, vytvářet celky, ve kterých se navzájem doplňují, případně je rovnou vnímáme jako protikladné. Zatímco muži jsou obvykle popisováni jako „agresivní, ctižádostiví, dominantní, racionální vůdci a dobrodruzi (a nepláčou)“, ženy jsou „jemné, něžné, soucitné, taktní, náladové, žvanivé milovnice dětí“ a zpravidla jejich smyslem života je péče o rodinný krb. Při zkoumání skutečného stavu věcí, například Spenceovým Dotazníkem k měření pohlavních specifických znaků docházíme však ke zjištění, že ačkoliv se často samy ženy často popisují jako expresivnější, zatímco muži instrumentálně zaměřeni, setkáváme se i s pojetím, že leckterá žena je více instrumentální nežli běžný muž a naopak se najdou i muži, kteří se považují za expresivnější nežli většina žen. Nelze tedy muže a ženy vnímat jako dva elementy se vzájemně se vylučujícími vzorci chování. Namísto toho předpokládáme souvislost mezi pohlavními chromozomy a pohlavně specifickým chováním, kdy ženy (s více estrogeny) vykazují vyšší sociální afinitu, jsou spíše orientované na osoby, chovají se expresivně a obecně spíše vykazují sklon k setrvačnosti, usedlosti a přehlednosti. Muži oproti tomu se orientují spíše na věc a cíl, jsou iniciativnější (nikoli nutně agresivní) a chovají se spíše instrumentálně (Karsten, 2006).

4.3 Psychologie muže a ženy

Navzdory zjevně odlišnému přístupu k mužům, ženám a jejich specifickým (ať jsou jakákoli) se často setkáváme s pouze jednou psychologickou či psychoterapeutickou teorií pro všechny, a to přestože jsme všichni svědky přirozené odlišnosti pohlaví ve výchově, socializaci a tedy i odlišných zkušeností s rodiči, sourozenci i vrstevníky. Logicky tedy můžeme předpokládat, že by tyto faktory měly mít jistý vliv na utváření psychiky malého děvčátka či chlapce. Přesto se však setkáváme s tím, že ideální či dejme tomu průměrná osobnost, ke které vztahujeme případné odchylky a poruchy, tyto odlišnosti nerespektuje. Učíme se, že se hysterická či depresivní osobnost vyskytuje častěji u žen, pro muže je zase typičtější narcismus a schizoidní vlastnosti. Nejsou však pro ženy na základě jejich vývoje a výchovy významnější emoční vztahy? A není pak pochopitelné, že ženy „vyvinuly řadu strategií“, jak na sebe zamířit pozornost a navázat vztah, „což nelze hned označit jako hysterický nátlak, manipulaci či snahu vymoci si obdiv“ (Poněšický, 2006, 32)? Obdobně se pak nelze divit časté mužské tendenci riskovat, prosazovat se, ale i přeceňovat a potvrzovat si tak své schopnosti (Poněšický, 2006).

4.4 Mocenský prvek ve vztahu muže a ženy

„Mocenské převažování se“ se nevyhne ani partnerským vztahům. Nestabilní rovnováha a těžko vydobytá harmonie vyžaduje neustálé balancování mezi potřebami vlastními i partnerovými, mezi společným soužitím a ztrácením vlastní identity. Všechna ta námaha, ne vždy přinášející kýžené ovoce, pak může navádět k jednoduchým řešením – namísto hledání kompromisu se spokojíme s přijetím názoru jen jednoho z partnerů a vytváří ve vztahu pozici ovládaného, který předpokládá, že ten druhý má něco, co potřebuje, co od něj může dostat, ale co mu může i vzít (Poněšický, 2006).

Poněšický (2006) se domnívá, že žena ve vztahu vládne trojí mocí nad mužem. Využívá lability mužství a potřeby si ji neustále dokazovat, straší jej příliš úzkým a pevným vztahem (nebo mu naopak dopřává volnost a svobodu) a odzbrojuje jej emocemi, se kterými se muž neumí vypořádat a neumí jim odporovat. Muž si rovněž uvědomuje ženskou slabost – její lpění na vztahu co by zdroje sebevědomí a pozornosti jí věnované, umocněné nasloucháním či naopak ignorací, to vše zaobalené do oparu lichotek.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5. Výzkumná oblast a formulace hypotéz

Ačkoliv Christie a Geis (1970) a následně i mnozí další (Bereckei, et al, 2010, Lyons et al, 2010, McHoskey, 2001a, Paal et al, 2007, etc.) provedli četné studie týkající se machiavelismu jako hlavního tématu jejich i našeho bádání, můžeme se stále domnívat, že se zde stále nachází obrovský prostor pro další výzkumy, jejich ověřování a jejich aplikace a propojení s dosud přijímanými konstrukty, zejména pak na české populaci, která se doposud větším šetřením tohoto ražení vyhýbá.

5.1 Výzkumná oblast, výzkumný problém a výzkumné cíle

Výzkumná oblast práce se tedy rozpíná široce napříč psychologíí osobnosti, provázáním jednotlivých dimenzí osobnosti a faktorů jich ovlivňujících. Do ní je také zasazen výzkumný problém, tedy souvislost a rozdíly mezi konkrétními dimenzemi pětifaktorového modelu osobnosti Big Five, machiavelismem, jako možné další dimenze komplexní osobnosti, a pohlaví jako možného mediátoru tohoto vztahu. Výzkumným cílem, a tedy úkolem této práce, je explorace těchto vztahů, úlohy genderu v těchto souvislostech a jejich následná deskripce.

Práce se tedy zaměřuje na otázky, zda existuje vztah mezi neuroticismem, extravertí, otevřeností ke zkušenosti, přívětivostí, svědomitostí na jedné straně a machiavelismem na straně druhé – a jaký tento vztah je. Dále nás zajímá, zda případný zjištěný vztah je nějak vázán na pohlaví participanta výzkumu.

5.2 Formulace hypotéz

Na základě nastudování příslušných pramenů popsaných v teoretické části práce můžeme očekávat několik výsledků analýzy dat. Za více než pravděpodobný můžeme považovat negativní vztah mezi machiavelismem a přívětivostí, která se v pojetí Costy a McCrae

(in Hřebíčková, 2011) s machiavelismem takřka zcela vylučuje. V operacionalizované podobě tato hypotéza zní:

H₁: „Skóry na škále machiavelismus negativně korelují se skóry na škále přívětivost.“

Obdobně můžeme také předpokládat negativní vztah mezi machiavelismem a společensky orientovanou extravertí. Nezávislost a samostatnost introvertů spíše zapadá do machiavelistického způsobu života.

H₂: „Skóry na škále machiavelismus negativně korelují se skóry na škále extraverte.“

Dle pramenů nepředpokládáme výrazný vztah mezi machiavelismem a neuroticismem, svědomitostí či otevřeností vůči zkušenosti. Předpokládáme, že jako větší machiavelisté budou vycházet „méně přívětiví a agresivnější“ muži (Hřebíčková, 2011).

H₃: „Na škále machiavelismus signifikantně výše skórují muži.“

6. Metodologie výzkumu

Skrze stanovení výzkumného problému a výzkumných cílů práce byl cestou řešení zvolen kvantitativní design, konkrétně korelační studie zkoumající vztahy mezi výše uvedenými faktory. Sám výzkum je pak realizován pomocí dotazníku obsahujícího dvě standardizované metody, NEO-FFI a český překlad Mach IV, předloženého výběrovému souboru 125 participantů. Oba inventáře byly blíže představeny v příslušných kapitolách teoretické části práce, pro úplnost si však v podkapitole „6.2 Metody sběru dat“ stručně zopakujeme specifika obou metod a v případě NEO-FFI se stručně seznámíme s jejími jednotlivými škálami.

6.1 Výzkumný soubor

Cílovou skupinou výzkumu, tj. základním souborem, jsou mladí dospělí ve věku 18 až 30 let. V tomto období se již identifikujeme s rolí dospělého a orientujeme se na již ujasněné osobní cíle, jsme nezávislí na rodičích (či se nezávislosti alespoň učíme), hledáme si partnera, zakládáme vlastní rodiny, volíme si a budujeme budoucí kariéru. Z hlediska vývojové psychologie již jsme považováni za osobnostně zralé, a to ačkoliv se období převzetí zodpovědnosti za sebe sama v současnosti spíše prodlužuje a nezdá se tak setkáváme s jedinci věkově zařaditelnými již mezi časně až středně dospělé, zatímco se stále nepostavili na vlastní nohy (Langmeier, et al, 2006).

Participantů výzkumu byli získáváni pomocí nepravděpodobnostních metod výběru, tj. metodou sněhové koule, konkrétně šířením dotazníku díky události „Výzkum zabývající se vztahy mezi machiavelismem a pětifaktorovým konceptem osobnosti“ vytvořené na Facebooku a e-mailem, a samovýběrem. Obě metody výběru byly vybrány díky jejich časové nenáročnosti, ale také možnosti sběru co nejpestřejšího vzorku mladých dospělých zběhlých ve využívání internetu, a to přes jejich nevýhody – vysoká mortalita, probandi přihlašující se do výzkumu se mohou vymezovat proti běžné populaci právě tendencemi např. k extraverci či otevřenosti ke zkušenosti, do výzkumu nebudou osloveni lidé nevyužívající internet tak často, nemající Facebook, etc.

Dotazník vytvořený pomocí doc.google.com, obsahoval úvodní text (jeho znění je uvedeno v „Příloze 2: Úvodní část dotazníku“) s podrobnými informacemi ohledně tématu

výzkumu, záměru využití poskytnutých informací a instrukcí k jeho vyplnění. Probandi tedy nebyli klamáni, naopak zajímavé téma výzkumu se stalo motivací pro vyplnění a další šíření.

Osloveno bylo pomocí sdílení a šíření dotazníku na 300 jedinců, dotazník vyplnilo 127 účastníků, z nich byli 2 po čištění dat vyřazeni – navzdory jasně uvedené věkové hranici, nesplňovali tuto věkovou podmínku.

Na závěr dotazníku bylo účastníkům umožněno podat libovolnou zpětnou vazbu anebo si zažádat o zaslání celkových výsledků výzkumu, jakožto o formu odměny za vyplnění dat. Této možnosti využili pouze tři respondenti, několik dalších se posléze o výsledky přihlásilo soukromým sdělením či zprávou.

Z celkových 125 účastníků, jejichž data byla následně analyzována, vyplnilo dotazník 57 mužů a 68 žen. Aritmetický průměr věku uváděného v celých číslech je 22,52 let, nejmladší z účastníků měl v době vyplnění 18 let, nejstarší 30, tedy variační rozpětí odpovídá plánované šíři souboru. Z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání jako v pořadí třetí demografické proměnné, na kterou byli participanté tázáni, 4 z nich dosud dosáhli pouze základního vzdělání, 4 středního bez maturity, 88 středního vzdělání s maturitou, 2 vystudovali VOŠ a 27 již dosáhlo vysokoškolského vzdělání. 98 participantů stále studuje, z toho 5 z nich má navíc i stálé zaměstnání a 1 podniká. Dalších 20 respondentů se popsalo jako zaměstnanci, 5 podniká, 1 je nezaměstnaný a 1 na mateřské dovolené. Pátou demografickou proměnnou bylo místo bydliště ve smyslu jeho velikosti. V případě rovnoměrně zastoupených kategorií bylo v plánu porovnávat participanty z větších a menších měst, popřípadě vesnic. Pro jen malé zastoupení vesnic a žádné zastoupení města (od 50 000) do 99 999 obyvatel však bylo z tohoto záměru upuštěno. Pro zajímavost však uvedeme sebraná data a blíže tak alespoň popíšeme výzkumný soubor: 8 participantů žije trvale v místě do 1999 obyvatel, 7 respondentů v místě (od 2000) do 4999 obyvatel, 6 účastníků pochází z místa (od 5000) do 9999 obyvatel. 17 participantů žije v městě (od 10 000) do 19 999 obyvatel, 23 účastníků pochází z města (od 20 000) do 49 999 obyvatel a konečně takřka polovina souboru, 64 respondentů žije ve městě s alespoň 100 000 obyvatel.

6.2 Metody sběru dat

Pro měření škály machiavelismu byla vybrána čtvrtá verze testu Mach, tj. Mach IV o 20 položkách. Odpovědi vyjadřující míru souhlasu s jednotlivými tvrzeními jsou u tohoto testu zaznamenávány na pětibodové stupnici s prostředním, neutrálním bodem (Christie et al, 1970). Metodu do českého jazyka přeložila PhDr. Olga Pechová, PhD. s kolektivem. Za účelem sběru dat v oblasti pěti faktorů osobnosti (neuroticismus, extraverte, otevřenost ke zkušenosti, přívětivost, svědomitost) byl použit NEO-FFI autorů Costy a McCrae z roku 1992, vycházející z původní verze NEO-PI-R. NEO-FFI se sestává z celkem 60 položek, tedy 12 pro každou z dimenzí, které se již dále nedělí a které jsou rovněž zařazeny i v NEO-PI-R (Hřebíčková, 2011).

Škála neuroticismu hledá rozdíly v emocionální stabilitě, potažmo labilitě jednotlivce, zejména se pak soustředí na prožívání negativních emocí – strachu, sklíčenosti, rozpaků. Nesmíme ji tedy chápat v kontextu psychiatrické diagnózy. Costa a McCrae (in Hřebíčková, 2011) jej vymezují problémovým vyrovnáváním se s každodenními těžkostmi, impulzivitou a neschopností kontrolovat sebe, své touhy a nutkání. Osoby vysoko skórující na této škále jsou popisovány jako psychicky nestabilní, nevyrovnané, nejisté, nervózní až úzkostné, plné obav s intenzivními prožitky smutku a strachu, těžko také zvládají stresové situace. Naopak jedinci s nižšími skóry vystupují jako emocionálně stabilnější, klidnější, až bezstarostní anebo necitliví.

Extraverte se v pojetí autorů inventáře nijak nevymyká obvyklému chápání pojmu, extraverti, tedy jedinci vysoko skórující na E škále, jsou společensky orientovaní, družní, přátelští, hovorní, ale též sebejistí, aktivní, veselí až optimističtí. Za protiklad extraverte bývá označována introverte, Hřebíčková (2011) však upozorňuje na toto chybné pojetí. Introverte by dle pojetí Costy a McCrae (in Hřebíčková, 2011) měla být vnímána nikoliv jako opak, nýbrž jako nedostatek či nepřítomnost extraverte. Nízko skórující jedinci v této škále tedy nejsou nutně nepřátelští, plaší a pesimističtí, ale spíše preferují nezávislost a samostatnost.

Otevřenost vůči zkušenosti může být charakterizována mírou zaujetí pro nové věci, prožitky a zkušenosti, fantasií, citlivostí k vnitřním pocitům a estetickým podnětům, zvědavostí a vyhledáváním rozmanitosti. Lidé „otevření vůči zkušenosti“ jsou tolerantní vůči nekonvenčním hodnotám, novým myšlenkám, vyznačují se bohatou představivostí a zájmem o vědu, intelektuální témata i umění. Dále jsou také vnímavější vůči pozitivním

i negativním emocím. Obecně se nebrání změně – dávají jí až přednost. Jedinci s nižším skórováním jsou konzervativnější, vyhledávají již známé a osvědčené a jejich prožívání může být utlumeno. Často také přejímají názory autorit (Hřebíčková, 2011).

Přívětivost je charakterizována zejména altruismem, pochopením a porozuměním pro druhé, laskavostí a vlídností. Přívětiví jedinci mají sklony k důvěřivosti, věří v dobrotu ostatních, dávají přednost spolupráci, mohou se ale také chovat servilně a poníženě. Osoby s nízkým skórem jsou popisovány jako egocentrické, znevažující druhé, hrubé, neomalené a spíše soutěživé než spolupracující (Hřebíčková, 2011).

Podstata svědomitosti, jako poslední z pěti faktorů, spočívá v individuálních odlišnostech v aktivním procesu plánování a organizování či plnění úkolů, jde o druh sebekontroly, kdy osoby s vyššími skóry jsou definovány cílevědomostí, ctižádostí, pílí, vytrvalostí, disciplínou, spolehlivostí, pořádkem a systémem, v extrémních případech ale také pedantičností a workoholismem. Naopak osoby dosahující nízkých skóre jsou nedbalé, lajdácké, nestálé a úkoly plní jen s malým zaujetím (Hřebíčková, 2011).

7. Analýza a interpretace výsledků

Ze sebraných, vyčištěných a překódovaných dat (provedena základní transformace dat a rekódování reverzních položek sebraných dotazníky NEO-FFI a Mach IV byla vytvořena matice dat v souboru programu Excel.

První určená hypotéza H_1 pojednává o záporném vztahu mezi skóry škál machiavelismu a přívětivosti. Pro její ověření byla zvolena metoda regresní analýzy odhadující cílovou proměnnou machiavelismus na základě jiných veličin – jednotlivých dimenzí Big Five v programu Statistica. Zde byla zaznamenána předpokládaná středně silná negativní korelace přívětivosti a machiavelismu s hodnotou $-0,55$ na $p < 0,05$. Takový výsledek je statisticky významný, a proto můžeme přijmout H_1 . Účastníci výzkumu vykazující vyšší skóre na škále přívětivosti neprojevují tendence k machiavelismu a naopak machiavelisticky uvažující jedinci neprojevují přílišnou přívětivost.

H_2 hovoří o předpokládaném záporném vztahu mezi skóry na škále machiavelismus a skóry na škále extravertze. Použitá Pearsonova korelace pro hledání vztahu mezi metrickými proměnnými objevuje slabou negativní korelaci mezi extravertzí a machiavelismem o hodnotě $-0,18$ na hladině $p < 0,05$, tedy i zde můžeme sledovat signifikantní výsledek. Ačkoliv vztah není tak výrazný jako u předchozí přívětivosti, můžeme přijmout hypotézu H_2 . K machiavelistickému způsobu myšlení mají blíže introverti nežli extraverti.

Poslední z předem určených hypotéz H_3 pojednává o jednostranném vztahu mezi pohlavím a machiavelismem a předpokládá vyšší skórování na škále machiavelismus ze strany mužů. Provedená Pearsonova korelace na jednotlivých škálách Big Five, machiavelismu a pohlaví koresponduje s našimi předpoklady – vyšla zde slabá pozitivní korelace s hodnotou $0,23$ na hladině $p < 0,05$, tj. signifikantním výsledkem. Přijímáme tedy i poslední hypotézu H_3 .

Pro úplnost byly provedeny i dvouvýběrový t-test pro srovnání průměrů dat mužů a žen.

T-test však nepřinesl po Pearsonově korelaci další relevantní informace.

Provedené doplňkové analýzy ukázaly středně silný vztah mezi extravertzí a neuroticismem s hodnotou $-0,43$ na hladině $p < 0,05$. Škála extravertze dále dle našich dat středně silně koreluje s přívětivostí, $0,33$ pro $p < 0,05$. Škála otevřenost vůči zkušenosti středně silně koreluje s ženským pohlavím, $-0,30$ pro $p < 0,05$. Rovněž ve svědomitosti výše skórovaly

ženy, $-0,19$ $p < 0,05$. Proměnné věk a nejvyšší dosažené vzdělání se neukázaly ve výzkumu jako relevantní ke zbylým faktorům.

Z výsledků tedy můžeme vyvodit, že zatímco ženy se jeví jako neurotičtější, extrovertnější, otevřenější nové zkušenosti, přívětivější a svědomitější, muži na druhé straně shlížejí na svět spíše z machiavelistického hlediska. Statistické shrnutí regresní analýzy $R^2 = 0,36$ však také naznačuje, že seznam proměnných korelovaných se škálou machiavelismus (tj. škály NEOPS a gender) pokrývá vysvětlení machiavelismu jen z 36%, 64% nám stále uniká.

8. Diskuse

Přijetí H_1 přemítající o možném vztahu, konkrétně záporném, machiavelismu a přívětivosti nebyl překvapením. Ostatně machiavelismus v podání Christieho et al (1970) se ve své podstatě vylučuje s přívětivostí v konceptu pětifaktorového modelu osobnosti Costy a McCrae (in Hřebíčková, 2011). Zatímco Christie uvažuje o machiavelisticky smýšlejících jedincích jako o manipulátorech sledujících pouze vlastní záměry, v podstatě neschopných empatie a bez zájmu o udržování mezilidských vztahů, přívětiví jedinci dle Costy a McCrae jsou popisováni jako důvěřiví lidumilové ochotní pomáhat a na oplátku očekávající i pomoc a laskavost od ostatních. Výsledek středně silné negativní korelace v našem výzkumu zdatně doplňuje stávající studie zabývající se tímto tématem (př. Bereczkei et al, 2010).

V kontextu sociálních dovedností a vyhledávání společnosti bylo uvažováno i u v pořadí druhé hypotézy H_2 předpokládající negativní vztah machiavelismu a extraverte. Jsou-li extraverzi popisováni v pojetí Big Five jako přátelští a společensky orientovaní, úvaha o záporné souvislosti mezi oběma faktory se přímo nabízí. O machiavelistech se uvažuje z různých úhlů pohledů, pojem přátelství se však v jejich popisu nevyskytuje. Naopak introvertní jedinci orientující se na nezávislost a samostatnost nejméně jednomu z aspektů machiavelistické teorie odpovídají (Lyons et al, 2010).

Předpoklad o mužích s výraznějšími machiavelistickými tendencemi oproti ženám vychází i další zjištění, jako vyšší skóre neuroticismu, přívětivosti a otevřenosti vůči zkušenosti odpovídá dosavadním studiím zkoumajícím rodové odlišnosti osobnostních charakteristik (Hřebíčková, 2011, Karsten, 2006).

Přestože data sebraná ve výzkumu v rámci výzkumné části této práce odpovídají dosavadním zjištěním četných studií zaměřujících se na dílčí aspekty machiavelistické osobnosti, můžeme se ohradit jak proti metodě výběru výzkumného souboru a jeho vlastnostem, jako proti samotným metodám sběru dat. V případě výběru výzkumného souboru nebyla provedena žádná z pravděpodobnostních metod výběru. Nepravděpodobnostní metody výběru, jak již bylo naznačeno v příslušné kapitole, zatěžují výzkum systematickou chybou – ačkoliv metoda samovýběru slibuje především motivované probandy, nemůžeme přesně soudit, z jakého konkrétního důvodu se rozhodli dotazník vyplnit a zda se k nám nedostává proband s extrémní hodnotou například právě v extraverci či otevřenosti ke zkušenosti, tak i v machiavelismu. V prostoru pro poskytnutí

zpětné vazby se, ačkoliv probandi spíše tuto možnost nevyužívali, také několikrát objevila frustrace ohledně délky a přehlednosti testu, někteří participanti také nesnesli deterministické formulace některých položek, například začínající úslovím „Všichni lidé jsou...“ Mohlo se tedy stát, že i zprvu motivovaní probandi byli posléze odrazeni úpravou či metodologickým řešením dotazníku. A naopak část probandů mohla být odrazena asociovaným názvem práce.

Systematickou chybou je zatížena i samotná metoda sběru dat Mach IV, která sice pracuje s tendencí spíše s položkami souhlasit nežli nesouhlasit, zároveň už však nekontroluje fenomén sociální žádoucnosti a možné tendence některých probandů stavět se do případného pozitivního světla (Christie et al, 1970)

Možným řešením některých z těchto problémů by mohlo být zajištění celouniverzitního výzkumu s náhodným výběrem studentů, oborů či fakult a zopakování studie v širším měřítku. Pokud bychom setrvali u populace mladých dospělých, s přihlédnutím na tvrzení o absenci souvislosti mezi machiavelismem a inteligencí, úspěchem či dosaženým vzděláním (Christie et al 1970, Paulhus et al, 2002, Wilson, 1996), šlo by o ideální studnici dat. Rovněž zajímavou variantou by byl pokus o převedení Mach V do české verze, která by měla znesnadnit stylizaci odpovědí. A možný by byl i experimentální design, jak dokazují Christie a Geis (1970). Naopak při vůli zachovat metodu Mach IV bychom se mohli zkusit uchýlit k mlžení ohledně tématu výzkumu, zahrnutí lži skóru a kontrolních položek.

Machiavelismus jako možná další dimenze psychologie osobnosti se setkává spíše s nepříznivou konotací, navzdory častým negativním emocím či předpojatosti vůči teoretickému základu jde o atraktivní téma nabízející širokou paletu teoretických i praktických studií s velkým potenciálem v mezinárodním měřítku.

9. Závěr

Cílem této práce je zmapovat a popsat vztahy mezi machiavelismem, pětifaktorovým modelem osobnosti a genderem jako mediátorem na souboru mladých dospělých ve věku 18 až 30 let.

Výsledky práce naznačují středně silný negativní vztah mezi machiavelismem a přívětivostí a slabý záporný vztah s extravertí. Vztahy mezi machiavelismem a zbylými třemi dimenzemi, tedy neuroticismem, otevřeností ke zkušenosti a svědomitostí, nebyly objeveny. Pohlaví se jeví jako možný mediátor vztahu mezi dimenzemi pětifaktorového modelu osobnosti a škálou machiavelismus, dle dat získaných ve výzkumu mají muži vyšší tendenci uvažovat machiavelisticky nežli ženy. Ty se naopak ukázaly jako neurotičtější, extrovertnější, otevřenější vůči zkušenosti, přívětivější i svědomitější. Výsledky nenaznačují vztah mezi machiavelismem a věkem či dosaženým vzděláním. Zjištěná data korespondují s dosavadním bádáním na poli machiavelismu a machiavelistické osobnosti, komplexnost zkoumané problematiky však vybízí k další rozsáhlejší exploraci s možností aplikace v psychologii osobnosti, sociální psychologii a případně i s výzkumným potenciálem v psychologii klinické.

10. Souhrn

Hlavním tématem této práce je machiavelismus jako dimenze osobnosti a potažmo jako způsob myšlení a nahlížení okolního i vnitřního světa jedince ve vztahu s pětifaktorovým modelem osobnosti a genderem jako možným mediátorem tohoto vztahu.

Teoretická část vychází především ze studie Richarda Christieho a Florence Geis (1970) věnující se obsáhle fenoménu machiavelismu, možným metodám jeho měření (Mach II, Mach IV, Mach V), ověřování vztahů mezi dalšími proměnnými utvářejícími komplexní strukturu osobnosti a následnými upravujícími pracemi dalších autorů (Berezkei et al, 2010, Lyons et al, 2010, McHoskey, 2001a, Paal et al, 2007, etc). Machiavelismus je v tomto pojetí charakterizován 4 podmínkami – nezainteresovaností v mezilidských vztazích, nezájmem o konvenční morálku, absencí psychopatologie a lhostejností vůči ideologii. Machiavelista je v tomto ohledu pojímán jako mistr manipulace odhodlaný prosadit vůli vyvíjením nátlaku na druhé. Z uvedených výzkumů vyplývá, že machiavelismus nijak nesouvisí s výší IQ, dosaženým vzděláním či úspěchem v životě (Christie et al, 1970, Wilson, 1996, Paulhus et al, 2002), úzkostností či potřebou úspěchu. Christie zjistil vztah s hostilitou, ale pro nejasnost dat nelze tato data uspokojivě interpretovat. Dle Paala a Bereczkeiho (2007) machiavelisté ovládají tzv. chladnou empatii, Lyons a kolektiv (2010) tyto závěry však zamítají a domnívají se obdobně jako Christie (1970), že machiavelisté nejsou schopni žádného druhu empatie, která by mohla působit v jejich situaci kontraproduktivně. Dalším z přístupů bádání machiavelismu je neuropsychologický, tedy zabývající se specifickou strukturou a funkcí mozku machiavelisty. Lyons et al (2010) vysvětluje selhávání machiavelistů v rozeznávání tzv. mentálních stavů zrcadlovým neuronem ve frontálních lalocích, který může být případným vysvětlením poruch sociální kognice a empatie. Obdobně Verbeke (2011) poukazuje na signifikantní změny v centrech (v šedé kůře basálních ganglií, prefrontálním kortexu, insule, hipokampu) zaznamenávajících prospěch, regulaci negativních pocitů a užívaných při plánování, tedy možných centrech machiavelistických rysů. Podle McHoskeyho (2001a) se pak machiavelisté vyznačují i na poli sexuality svou dravostí, sobeckostí, promiskuitou až hostilitou, ale také zvědavostí a otevřeností k experimentům. Jak se ukázalo, zmíněné vlastnosti jsou však výrazně mediovány pohlavím – platí totiž takřka výlučně pro muže.

Teoretická část se dále věnuje zevrubně základním atributům pětifaktorového modelu osobnosti Big Five (Neuroticismus, Extraverze, Otevřenost ke zkušenosti, Přívětivost, Svědomitost), lexikálnímu a dispozičnímu přístupu k tomuto konceptu, seznamuje nás s vybranými dotazníky a inventáři pro diagnostiku pěti dimenzí osobnosti (NEO-PI, NEO-PI-R, NEO-FFI, NEO-PI3) a nastiňuje možné předpokládané vztahy mezi genderem a Big Five v podobě rodových odlišností osobnostních charakteristik. Podle výzkumů uváděných Hřebíčkovou (2011) bývají muži popisováni jako asertivnější, méně úzkostní, otevřenější idejím, zatímco ženy jsou neurotičtější, přívětivější a otevřenější prožívání emocí. V oblasti extraverze se výsledky liší výzkum od výzkumu.

Třetí velká část teoretického partu rozebírá pojem gender, jeho podmíněnost, specifické vlastnosti a přednosti jednotlivých pohlaví a v krátkosti se věnuje i nastínění psychologie obou pohlaví jako faktoru ovlivňujícího inklinaci skórovat vysoko či nízko v jednotlivých dimenzích Big Five a potažmo i machiavelismu. Karsten (2006) vymezuje ženskou osobnost jako jemnou, něžnou, soucitnou, ale také upovídanou až žvanivou, orientovanou na rodinu a děti, zatímco mužský element vymezuje obvyklými vlastnostmi jako je vyšší agresivita, ctižádost, dominance, racionalita, vůdcovství.

Výzkumná část zasazuje výzkumnou oblast do oboru psychologie osobnosti, jejích dimenzí, struktury a ovlivňujících faktorů a řeší vztah machiavelismu, pěti dimenzí Big Five a genderu jako hlavní výzkumný problém. Tři hypotézy zabývající se předpoklady vztahů machiavelismu, přívětivosti, extraverze a pohlaví řeší pomocí kvantitativního designu. Na datech 125 participantů (57 mužů a 68 žen) vybraných nepravděpodobnostními metodami sněžové koule a samovýběru a zpracovaných v programech Excel a Statistica byla provedena regresní analýza, Pearsonova korelace a dvouvýběrové t-testy. Výsledný vztah machiavelismu a přívětivosti se ukazuje jako středně silný negativní na hladině $p < 0,05$, vztah machiavelismu a extraverze vychází jako slabě negativní. Jako většími machiavelisty se zdají být muži, zatímco ženy v našem vzorku jsou proti mužům neurotičtější, extroverznější, otevřenější vůči zkušenosti, přívětivější a svědomitější. Navzdory potvrzení předpokládaných výsledků nám však regresní analýza napovídá, že provedené analýzy dat rozkrývají pouhých 36% možných souvislostí a významné faktory ovlivňující tyto vztahy nám dosud unikají. Pro zkvalitnění výzkumu by bylo vhodné se příště pokusit oslovit větší sumu participantů pravděpodobnostní metodou výběru a namísto testu Mach IV podléhajícího možné sociální žádoucnosti přeložit a převést do češtiny poslední z dosud vyvinutých testů měřících škálu machiavelismu, Mach V.

11. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

- Berezkei, T., Birkas, B., & Kerekes, Z. (2010). The Presence of Others, Prosocial Traits, Machiavellianism. *Social Psychology*, 41(4), 238-245.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hřebíčková, M. (2011). *Pětifaktorový model v psychologii osobnosti*. Praha: Grada Publishing, a. s.
- Christie, R. D., & Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.
- Janošová, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing, a. s.
- Karsten, H. (2006). *Ženy – muži*. Praha: Portál.
- Koukolík, F. (2010). *Mocenská posedlost*. Praha: Karolinum.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Lyons, M, Caldwell, T., & Shultz, S. (2010). Mind-reading and manipulation – is machiavellianism related to theory of mind? *Journal of Evolutionary psychology*, 8(3), 261-274.
- Machiavelli, N. (2001). *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo
- McHoskey, J. W. (2001a). Machiavellianism and sexuality: on the moderating role of biological sex. *Personality and Individual Differences*, 31, 779-789.
- McHoskey, J. W. (2001b). Machiavellianism and personality dysfunction. *Personality and Individual Differences*, 31, 791-798.
- McHoskey, J. W., Worzel, W., & Szyarto, Ch. (1998). Machiavellianism and Psychopathy. *Journal of Personality and Social Psychology*. 74(1), 192-210.
- Nakonečný, M. (1997). *Motivace lidského chování*. Praha: Academia.
- Paal, T., & Berezkei, T. (2007). Adult theory of mind, cooperation, Machiavellianism: The effect of mindreading on social relations. *Personality and Individual Differences*, 43, 541-551.
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556-563.
- Poněšický, J. (2004). *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Praha: Triton.

- Sherry, S. B., Hewitt, p. L., Besser, A., Flett, G. L., Klein, C. (2006). Machiavellianism, trait perfectionism, and perfectionistic self-presentation. *Personality and Individual Differences*, 40, 829-839.
- Sloan Wilson, D., Near, D., & Miller, R. R. (1996). Machiavellianism: A Synthesis of the Evolutionary and psychological Literatures. *Psychological Bulletin*, 119(2), 285-299.
- Verbeke, W. J. M. I., Rietdijk, W. J. R., van den Berg, W. E., Dietvorst, R. C., Worm, L., & Bagozzi, R. P. (2011). The making of the Machiavellian Brain: A Structural MRI Analysis. *Journal of Neuroscience, Psychology, and Economics*, 4(4), 205-216.
- Wilde, O. (1958). *Obraz Doriana Graye*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p.

Abstrakt

Název práce: Machiavelismus, Big Five a gender

Autor práce: Tereza Konečná

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 41 stran, 70 140 znaků

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 22

Abstrakt (800–1200 zn.):

Machiavelismus, širokou veřejností chápán často spíše v politologickém či filosofickém kontextu, si získává na poli psychologie stále větší ohlas, teprve pozvolna se však prosazuje i na území České republiky. Teoretická část práce se věnuje shrnutí některých dosavadních výzkumů machiavelismu a machiavelistické osobnosti a uvažuje nad souvislostmi mezi jí a dalšími dimenzemi osobnosti. Cílem práce je tedy explorace a následná deskripce vztahu mezi škálou machiavelismu a jednotlivými dimenzemi pětifaktorového modelu osobnosti s genderem jako možným mediátorem na souboru mladých dospělých ve věku 18 až 30 let v počtu 125 participantů. Data, sbírána pomocí NEO-FFI a Mach IV, byla podrobena regresní analýze. Podle očekávání byla zjištěna negativní korelace mezi škálami machiavelismu a přívětivosti a extraverze. Muži v našem vzorku vykazovali silnější tendenci k machiavelismu než ženy. Přesto se však zdá, že vztahy machiavelismu a dalších složek osobnosti jsou mnohem komplexnější a je tedy potřeba další, podrobnější výzkum.

Klíčová slova: Machiavelismus, Big Five, gender.

Abstract of Thesis

Title: Machiavellianism, Big Five and gender

Author: Tereza Konečná

Supervisor: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Number of pages and characters: 41 pages, 70 140 characters

Number of appendices: 2

Number of references: 22

Abstract (800–1200 characters):

Machiavellianism is often understood in political or philosophical context by public, but it is presently gathering a follow-up in the field of psychology too, even if only very slowly in the Czech Republic. Theoretical part of this thesis sums up the existing research of Machiavellianism and Machiavellian personality and it reflects upon relationships between this and other dimensions of personality. The aim of the work is an exploration and description of the relation between Machiavellianism scale and individual dimensions of five-factor model of personality, taking gender into account as a possible mediator. Research is done on a set of 125 young adults in the age from 18 to 30 years. Data collected using NEO-FFI and Mach IV was subjected to regression analysis and according to expectations, a negative correlation between Machiavellianism scale and agreeableness and extraversion was found. Men of the examined set show stronger tendencies to Machiavellianism than women, but in spite of this, relations between Machiavellianism and other parts of personality are more complex and so other, more detailed research is needed.

Key words: Machiavellianism, Big Five, gender.

Příloha 1: Zadání diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2012/2013

Studijní program: Psychologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Psychologie (PCH)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
KONEČNÁ Tereza	Knechtlova 411/8, Olomouc - Lazce	F110040

TÉMA ČESKY:

Machiavelismus, Big Five a gender

NÁZEV ANGLICKY:

Machiavellianism, Big Five and gender

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Olga Pechová, Ph.D. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Studium zdrojů zabývajících se koncepcí machiavelismu a metodami jejího měření.
2. Analýza vztahů mezi machiavelismem a pěti-faktorovým konceptem osobnosti.
3. Pohlaví (gender) jako možný mediátor mezi machiavelismem a Big Five.
4. Kvantitativní výzkum realizovaný na souboru nejméně jednoho sta mladých dospělých zaměřený na rozdíly na základě pohlaví.
5. Statistická analýza získaných dat s cílem popsat relace mezi machiavelismem, pohlavím a pětifaktorovým modelem osobnosti.
6. Kritická analýza získaných dat, použitých metod a perspektiv dalšího výzkumu v této oblasti.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

1. Ames, D. R., Rose, P., & Anderson, C. P. (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 40, 440-450.
2. Fafejta, M. (2004). Úvod do sociologie pohlaví a sexuality. Věrovany: Nakladatelství Jan Piszkiwicz.
3. Hřebíčková, M. (2011). Pětifaktorový model v psychologii osobnosti. Praha: Grada Publishing, a. s.
4. Hunter, J. E., Boster, F. J., & Gerbing, D. W. (1982). Machiavellian Beliefs and Personality: Construct Invalidity of the Machiavellianism Dimension. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 43, No. 6, 1293-1305.
5. Christie, R. D., & Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.
6. Janošová, P. (2008). *Divčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing, a. s.
7. Karsten, H. (2006). *Ženy ? muži*. Praha: Portál.
8. Lee, K., & Ashton, M. C. (2005). Psychopathy, Machiavellianism, and Narcissism in the Five-Factor Model and the HEXACO model of personality structure. *Personality and Individual Differences*, 38, 1571-1582.
9. Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556-563.
10. Poněšický, J. (2004). Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy. Praha: Triton.
11. Vernon, P. A., Villani, V. C., Vickers, L. C., & Harris, J. A. (2008). A behavioral genetic investigation of the Dark Triad and the Big 5. *Personality and Individual Differences*, 44, 445-452.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Příloha 2: Úvodní část dotazníku

Vážený účastníku,

děkuji Vám za ochotu vyplnit následující dotazník zabývající se vztahem machiavelismu a pětifaktorovým konceptem osobnosti u mladých dospělých (ve věku 18 až 30 let), který vznikl v rámci výzkumu, jež je součástí bakalářské diplomové práce na téma Machiavelismus, Big Five a gender vznikající pod vedením PhDr. Olgy Pechové, PhD. při Katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Dotazník je zcela dobrovolný a anonymní, nebude tedy obsahovat Vaše jméno ani jiné informace osobního charakteru. Údaje budou sloužit pouze ke statistickému zpracování dat. Váš souhlas se zpracováním a následnou prezentací poskytnutých dat stvrzujete odevzdáním tohoto dotazníku.

Na otázky odpovídejte bez dlouhého rozmýšlení, nejde o test, a tedy zde neexistují správné ani špatné odpovědi. Pokud váháte vybrat z výčtu jedinou odpověď, zvolte tu, která je Vašemu postoji nejbližší. Jednotlivé otázky nepřeskakujte, je důležité, aby všechny odpovědi byly vyplněné, proto před odesláním dotazníku zkontrolujte, zda jste některou z nich nevynechal(a). Odpovídejte, prosím, vždy upřímně a dle svého nejlepšího uvážení.

Vyplňování dotazníku trvá v průměru asi 30 minut.

V případě jakýchkoli dotazů se, prosím, obraťte na:

Tereza Konečná
Katedra psychologie
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
E-mail: tereza.konecna01@upol.cz